

گزارشی از انتخاب بهترین کتاب دفاع مقدس

جلیل اکبری صحت

دفاع مقدس بر گزار شد.

بهر روز اثباتی - دبیر برگزاری طرح - می گوید: فکر اولیه این طرح در سال ... در شورایی که کار تبلیغات مراسم دهه فجر را هماهنگ و هدایت می کرد، مطرح گردید و سپس توسط دوستانی که علاقه مند به طرح بودند پیگیری شد تا آنکه در خرداد ۷۳ اولین دوره آن اجرا شد. در این سال همه کتابهایی را که سال خاصی در زمینه جنگ منتشر شده بود توسط هیأتها و گروههای گوناگون بررسی و داوری کردیم.

اثباتی تشکیلات طرح انتخاب کتاب سال دفاع مقدس را یک شورای مرکزی شکل گرفته از نویسندگان و هنرمندان متعهد آشنا به مسایل جهاد و شهادت و هیأتهای مختلف داوری که هر کدام زیر نظر رئیس گروه فعالیت می کنند، معرفی می کند.

داستان و طرح انتخاب کتاب سال

ادبیات داستانی به دلیل کارکرد مؤثرش در جنگ جایگاهی ویژه دارد. این طرح قصد دارد با پرداخت جدی به مقوله ادبیات داستانی جنگ، زمینه رشد و تعالی نویسندگان جوان و پویای ادبیات مقاومت را فراهم آورد. بنابراین بدیهی است که در این زمینه، توجه به مسایل جنبی گونه های ادبیات داستانی از نکات ضروری آن باشد.

علی آقاغفار نویسنده و یکی از دست اندرکاران طرح، نیز می گوید:

«به گمان من دو مشکل عمده در زمینه داستان و رمان جنگ وجود دارد. اول: کسانی که فضای جبهه را درک کردند، قصه نویس نبودند، و دوم: بسیاری از قصه نویسان اسم و رسم دار، فضا و اوضاع جبهه را از طریق تلویزیون دیده اند. اما با آموزش گروه اول و هدایت آنان در این راه می توان به ادبیاتی منطبق با حس واقعیات رسید که یکی از اهداف این طرح، همین نکته است و معتقدم این انتخابها، از غربت آثار دفاع مقدس بسیار کم کرد.»

امیرحسین فردی رئیس کمیته داوری ادبیات

همه جنگها روزی شروع می شوند و روزی هم به پایان می رسند و آتش جنگها انسانها و نهادهای اجتماعی و فرهنگی و ... را در می نوردد. هیجان، میل به درگیری، تن به ذلت ندادن، تصرف کردن ... در هر دو جبهه نیاز به محرکه ای دارد؛ به نیروهایی که موقعیت را درک کنند و در جهت هماهنگ ساختن اهداف عام بکوشند. اگر نتیجه این پویا، پدید آمدن نسل جنگ و مبارزه و هیجان و اوج باشد مقوله «فرهنگ مقاومت» در استوانه های نهادینه شدن موفق بوده است.

وقتی آتش جنگ بر سردی گرایید، درختها دوباره می رویند و حسی غریب کم کم در سینه ها گم می شود؛ حس همافروشی مرد با مرگ! اما هنوز چیزی مانده است و آن سپهرهای شکسته، نیزه های خمیده، توپ و تفنگهای پوسیده و مهمتر دردی است که در نسلی زبانه می کشد.

اصالت اقوام ایرانی بر کسی پوشیده نیست. اصالتی که آن را خون و شمشیر و شرف رقم زده اند و خون و شمشیر و شرف بستر تولد ادبیات دردمندی بوده است که امروزه آن را به نام «ادبیات مقاومت» می شناسیم.

آیا این عنوان از ادبیات، شکل ویژه ای از ادبیات قومی و بومی است یا اینکه در بعد (زمان و مکان) خاص به شکل تکامل یافته تر و بارزتر نمود پیدا می کند؟

پایان جنگ، نقطه شروع بازنگریهاست. نگاه دوباره به روش، ایده، آرمان و موفقیتها شمار ضرورتهاست؛ ضرورتهای سازندگی. ادبیات مکتوب ایرانی، طی هشت سال دفاع مقدس در حد بضاعت خود پا در عرصه های نبرد گذاشت. شرایط خاص بعد از انقلاب چون: خط و جناح بندی های روشنفکر مآبانه و ... باعث شد. همه توان این ادبیات در خدمت اهداف انقلاب نباشد. این کاستی شاید به دلیل جوانتر بودن نوع ادبی یاد شده در کشور ما، در زمینه ادبیات داستانی نمودی عینی تر داشت. از همین رو، طرح انتخاب بهترین کتاب سال دفاع مقدس در همراهی با چنین بازنگریهایی از سوی «بنیاد حفظ آثار و ارزشهای

• نیسنی، عبدالکریم: چاووش (۱۳۶۶) درس آزادگسی (۱۳۶۵)
• درس مقاومت (۱۳۶۵) فداکاران (۱۳۶۵) کارت و پلاک (۱۳۶۴)

• نیکوگفتار، منصوره: دستهای ناتمام (۱۳۶۸)

• واحد فرهنگی نیروی هوایی سپاه: بیرق شاوریه (۱۳۶۹)

• وثیق انصاری: پیام قبل از خون (۱۳۶۰)

• وثیق انصاری، حسین: پیش خدا (۱۳۶۰)

• وسمقی، صدیقه: از شب تا فجر (۱۳۵۹)

• وضعی، احمد: آنسوی تپه های آفتابی (۱۳۶۴)

• هاشمی زاده منشاوی، سیدرضا: شهید عشق (۱۳۷۰)

• هدایت، ف: یک شاخه گل سرخ (۱۳۶۹)

• هراتی، سلمان: چه صبح مبارکی است (۱۳۶۲)

• هرمزی، سلیمان: گاگریو (۱۳۶۸)

• هشرودی، سیدباصر: این کربلا رفتن، بس ماجرا دارد (۱۳۶۶)

• خوابهای تلخ عمران (۱۳۷۱) خوابهای عمران (۱۳۷۰) سراب (۱۳۶۷) شکست و نگاه (۱۳۶۸)

• هواسی، مرتضی: انتظار (۱۳۶۶)

• هواسی سومار، مرتضی: قهرمان (۱۳۶۶)

• هوشمند، علی: بازگشت (۱۳۶۶)

• هوشیار، فیروز: در فاصله آزرها (۱۳۶۷)

• هویزه، سیدنظام مولا: با یادهای زلال او (۱۳۶۹)

• ی. ع: کبری خنایید، خورشید نمایان شد (۱۳۵۹)

• یادگار، اسماعیل: سیمای آشنایی در برق نگاهی غریب (۱۳۶۱)

• یاراحمدی، محمدحسن: دانی صادق آبادانی (۱۳۵۹)

• یاری، م: بازگشت (۱۳۶۶)

• بیقراری (۱۳۶۶) در سنگر ایمان (۱۳۶۶) دستها (۱۳۶۷) مزده فتح (۱۳۶۶) یک شب در خط مقدم (۱۳۶۶)

• یزدانی، شراره: شکوفه ایمان (۱۳۶۶)

• یعقوبیان، سیامک: سفر (۱۳۶۳)

• نگاه (۱۳۶۴)

داستانی طرح یاد شده، درباره طرح و کارهای داستانی ارائه شده، می گوید:

«بی تعارف بگویم، حس می کردم نوعی بسیج عمومی در حال تکوین است؛ با همان شور و هیجان و حتی بی نظمی های اولیه اش. وقتی آثار را خواندم، حس کردم آینده روشتر از آن است که می بینم. علاقه و تعهد به کار در آثار موج می زد و این اولین گام برای حرکتی خوب و بزرگ است»؛ از فردی می پرسیم: برخی عقیده دارند فضای داستانهای جنگ، فضایی تکراری و کلیشه ای شده است و از روایتی کلاسیک بهره می برد. آیا امروز پس از پایان جنگ پسندیده است که همچنان از چنین فضایی در داستانها استفاده شود یا خیر؟ او در پاسخ می گوید:

«اکنون در ادبیات مقاومت نوعی روشنفکرسازی رخنه کرده است. جریانهای سیال ذهن و سبکهای روز جهان به دلیل عدم آشنایی کافی بعضی از نویسندگان، مشکلاتی برای بعضی آثار فراهم آورده است و این نویسندگان برای پرهیز از چنین جریانی (کلاسیک و ...) به شکلهای مدرن روی می آورند».

در دوره اول انتخاب بهترین کتاب دفاع مقدس که خردادماه سال پیش برگزار شد، کتابهای «مقتل» نوشته محمد بکایی (دوم)، «عقابهای تپه ۶۰» نوشته محمدرضا بایرامی (سوم) و «آن سوی مه» نوشته داریوش عابدی (سوم) انتخاب شدند. همچنین داوران دوره پیش هیچ کتابی را شایسته احراز مقام نخست ندانستند. «مقتل» و «آن سوی مه» با فضایی بزرگسالانه نوشته شده اند. اما «عقابهای تپه ۶۰» داستانی است برای نوجوانان؛ داستانی که با همه نقاط قوت و ضعفش، امروز در ردیف بهترین کتاب ادبیات مقاومت است. انتخاب «عقابهای تپه ۶۰» نشانگر آن بود که ادبیات نوجوانان نیز مقام و جایی در میان انتخابها خواهد داشت اما ...

علی آقا غفار، در زمینه انتخاب کتابهای نوجوانان می گوید:

«تا اندازه ای که اطلاع دارم در این طرح انتخاب کتاب نوجوانان نیز پیش بینی شده است و امیدوارم از امسال توجهی هم به این مقوله شود. از قرار معلوم نظر کمیته داوری داستان در اولین دوره بر این بوده که کتاب «عقابهای تپه ۶۰» رمانی بزرگسالانه است ...». این طرح به رغم داشتن نقاط قوت، کاستیهایی نیز دارد؛ کاستیهایی چون انتخاب کتاب نوجوانان، مختص شدن کتابها به کمیته هایی خاص، تعریف پذیر نبودن بعضی کتب در قالب این کمیته ها و ... حتی داورها که طبق معمول نظرآفرین می شود.

اثباتی در این زمینه می گوید: داوران به پیشنهاد رئیس کمیته و موافقت شورای مرکزی طرح مشخص می شود و آثار را در دو دوره قضاوت می کنند. در مرحله اول، داوران به شکل غیرمتمرکز (فردی) قضاوت می کنند و در مرحله دوم آراء داوران توسط رئیس کمیته در شورای مرکزی به بحث گذاشته می شود. البته باید در نظر داشت که دو مرحله ای شدن داوری گامی در جهت دقت بیشتر کافی بوده است.

بر نیکوکاران کتابها در اولین دوره، البته طور جداگانه با رهبر انقلاب و رئیس جمهور دیدار کردند. در این دیدارها مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر جایگاه و امان، حوادثی چون جنگ خانه به خانه در خرمشهر را به لحاظ سوژه و محتوا قوی تر از جنگهای ناپلئون دانست و نویسندگان را به خلق رمان و داستان بلند در این زمینه دعوت کرد.

سوم خرداد سال ۷۴ دومین دوره معرفی کتابهای برگزیده در «تالار وحدت» برگزار شد: در بخش داستان، کتاب «فقط به زمین نگاه کن» نوشته محمدرضا کاتب مقام دوم را به دست آورد اما هیچ کتاب دیگری مقام نخست و دوم را از آن خود نکرد. تنها «قاصدک» نوشته علی مؤذنی از سوی هیأت داوران مورد تقدیر و تشویق قرار گرفت.

فردی درباره «فقط به زمین نگاه کن» می گوید:

«این کتاب از دیالوگ «من تو من» و جذابیتهای بسیاری بهره مند است. فضای نوشتاری نو و تازه نیز از دیگر ویژگیهای این کتاب است».

با توجه به سالهای بررسی، کتب دوره دوم رشد چشمگیر داشته است. تعداد کل کتابهای داستانی در دوره اول ۵۰ جلد بوده که با توجه به سالهای انتشار ۵۹ تا ۶۹ بوده است. در دوره دوم سالهای ۷۰ تا ۷۲ تعداد کتب رسیده ۳۰ جلد بوده که خود بیانگر نوعی رشد، در این زمینه است.

علی آقاغفار درباره اعلام عمومی و استقبال ناشران از طرح می گوید:

شورای مرکزی طرح با درج اطلاعیه هایی در روزنامه های کثیرالانتشار و سراسری و نیز در سایر نشریات، ناشران آثار دفاع مقدس را دعوت کرد در این همایش فرهنگی شرکت کنند. پس از آن کتابهایی به دفتر انتخاب رسید و شورای مرکزی برای کامل شدن مجموعه به جمع آوری کتبی که ناشر یا نویسنده آن، به هر علتی کتاب را در اختیار طرح قرار نداده بود، پرداخت تا همه آنچه در این زمینه شریافته است، مورد قضاوت قرار گیرد.

حرف و حدیث درباره انتخاب کتاب سال کم نیست اما پرسشهایی چند نباید بی پاسخ بمانند: آیا این طرح و طرحهایی نظیر آن خواهند توانست در تیراژ کلی کتابهای جنگ اثر بگذارند؟

آیا این طرح و طرحهایی چون آن، به عنوان علامت استاندارد کتاب مقاومت (خوب) در اذهان مردم شناخته خواهند شد؟

آیا رغبت اهل قلم را به آفرینشهای بکر و تازه در مقوله جنگ تحریک خواهد کرد؟

آیا مقوله ادبیات جنگ به حدی رسیده است که امروزه بدان، از نگاه خریدار نگرسته شود؟

به این آیها و اما و چراهای دیگر به طور قطع گذشت زمان پاسخی مناسب خواهد داد؛ پاسخی که نمایه تلاش و پویای نسل امروز ما خواهد بود.